

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Кафедра педагогічної та вікової психології

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної і
навчальної роботи та рекрутації

проф. Гаврилюк С. В.

протокол № 7 від 18.04.2018 р.

**ТРЕНІНГ НЕНАСИЛЬНИЦЬКОГО СПІЛКУВАННЯ ТА
ФАСИЛІТАТОРСТВА**

ПРОГРАМА
вибіркової навчальної дисципліни

підготовки магістр
галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
спеціальності 053 Психологія
освітня програма: Психологія

Луцьк – 2018

Програма навчальної дисципліни «Тренінг ненасильницького спілкування та фасилітаторства» для галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки спеціальності 053 Психологія освітньої програми: Психологія

Розробник: Вічалковська Наталія Калінівна, канд.психол. наук, доцент кафедри педагогічної та вікової психології

Рецензент: Мельник Антоній Петрович канд.психол.наук, доцент кафедри практичної психології та безпеки життєдіяльності

Програма навчальної дисципліни затверджена на засіданні кафедри педагогічної і вікової психології протокол № 11 від 10.03.2018р.

Завідувач кафедри доктор психологічних наук, професор Гошовський Я.О.

Програма навчальної дисципліни схвалена методичною комісією факультету психології протокол № 7 від 11.04.2018р.

Голова науково-методичної комісії факультету (інституту) (Іванашко О.Є.)
(підпис)

Програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною радою університету

протокол № ___ від ____. ____. 20__ р.

Вічалковська Н.К..2018.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Денна форма навчання	05 Соціальні та поведінкові науки; Спец. 053 Психологія; Освітня програма Психологія	Вибіркова
Кількість годин/кредитів 120/4		Рік навчання <u> 2 </u>
		Семестр <u> 3-ий </u>
ІНДЗ: немає		Лекції <u> 12 </u> год.
		Практичні 14 год.
		Лабораторні <u> 14 </u> год.
		Самостійна робота <u> 72 </u> год.
		Консультації <u> 8 </u> год.
		Форма контролю: іспит

(заочна форма)

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Заочна форма навчання	05 Соціальні та поведінкові науки; Спец. 053 Психологія; Освітня програма Психологія	Вибіркова
Кількість годин/кредитів 120/4		Рік навчання <u> 2 </u>
		Семестр <u> 3-ий </u>
ІНДЗ: немає		Лекції <u> 12 </u> год.
		Практичні 10 год.
		Лабораторні <u> 10 </u> год.
		Самостійна робота <u> 74 </u> год.
		Консультації <u> 14 </u> год.
		Форма контролю: іспит

2. АНОТАЦІЯ КУРСУ

Метою викладання навчальної дисципліни «Тренінг ненасильницького спілкування та фасилітаторства» є: висвітлення теоретико-методологічних аспектів психології насильства та ознайомлення із прикладними дослідженнями причин та проявів насильства та особливостей прояву насильства у різні вікові періоди.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Тренінг ненасильницького спілкування та фасилітаторства» є: ознайомлення із загальними поняттями сфери насильства та методами психологічної діагностики насильства, ознайомлення із технологіями попередження насильства та насильницької поведінки в сім'ї і набуття студентами професійно-консультативної ідентичності.

3. КОМПЕТЕНЦІЇ:

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні знати: предмет, завдання і методи психології насильства;

методи психологічних досліджень психології насильства, використання їх результатів;

психологічні структурно-функціональні основи вивчення психології насильства;

особливості прикладного використання даних щодо вивчення психології насильства;

вміти :

- сформувати у педагогів уміння і навички розуміння та розв'язання проблеми насильства між дітьми;
- сфокусувати увагу учасників тренінгу на проблемі насильства у дитячому середовищі, та визначити власне місце у вирішенні цієї проблеми.
- про проблему насильства у дитячому середовищі;
- про місце дорослого у розв'язанні проблеми насильства в дитячому середовищі;
- про можливості формування у дітей більш толерантного ставлення одне до одного.
- правильно ідентифікувати різні прояви насильства в дитячому середовищі;
- аргументувати свої дії з попередження насильства серед дітей на основі власної відповідальності.

використовувати теоретичні і емпіричні матеріали курсу в таких напрямках психологічної науки як соціальна психологія, консультативна психологія, юридична психологія, клінічна психологія, вікова та педагогічна психологія;

систематизувати, планувати та контролювати знання з дисципліни з метою вироблення професійної компетентності психолога у консультативній практиці.

пропонувати, аргументувати й обирати оптимальний спосіб поведінки та діяльності людини на основі її психологічних властивостей переживання насильства;

здійснювати психологічний вплив на особистість в межах професійно-консультативного спілкування;

основні теоретико-методологічні засади та понятійний апарат вивчення психології насильства;

систему діагностичних засобів, аналізу й оцінки вивчення психології насильства;

3. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	усього	Кількість годин				
		У тому числі				
		Лекції	Практичні	Лабораторні	консультації	Самостійну
Змістовий модуль 1. Психологія насильства: теоретичні та прикладні аспекти вивчення.						
Тема 1. Формування навичок припинення насильницької поведінки стосовно себе	19	2	2	4	1	10
Тема 2. Успішна комунікація як засіб профілактики насильства в дитячому середовищі	22	2	4	2	2	12
Тема 3. Шляхи превенції насильства.	13		2		1	10
Тема 4. Розв'язання конфліктів та робота із самооцінкою	17	2	4		1	10
Тема 5. Проблема комунікації серед людей.Форми комунікації та їх вплив на спілкування між дітьми.	17	2	2	2	1	10
Тема 6. Організація роботи з попередження насильства серед дітей у школі	17	2		4	1	10
Тема 7. Сучасні технології в роботі з сім'єю із проблем насильства.	15	2		2	1	10
Усього годин	120	12	14	14	8	72

(заочна форма)

Назви змістових модулів і тем	усього	Кількість годин				
		У тому числі				
		Лекції	Практичні	Лабораторні	консультації	Самостійну
Змістовий модуль 1. Психологія насильства: теоретичні та прикладні аспекти вивчення.						
Тема 1. Формування навичок припинення насильницької поведінки стосовно себе	14	2			2	10
Тема 2. Успішна комунікація як засіб профілактики насильства в дитячому середовищі.	20	2	4		2	12
Тема 3. Шляхи превенції насильства.	14		2		2	10
Тема 4. Розв'язання конфліктів та робота із самооцінкою	20	2	4		2	12
Тема 5. Проблема комунікації серед людей. Форми комунікації та їх вплив на спілкування між дітьми.	16	2		2	2	10
Тема 6. Організація роботи з попередження насильства серед дітей у школі	18	2		4	2	10
Тема 7. Сучасні технології в роботі з сім'єю із проблем насильства.	18	2		4	2	10
Усього годин	120	12	10	10	14	74

5.ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

№ з/п	тема	Кільк. годин
1.	Тема1. Психологія насильства:визначення і аналіз проблеми.	10
2.	Тема 2. Основні теорії насильства.Причини насильницької поведінки	12
3.	Тема 3. Насильства в см'ї.	10
4.	Тема4. Становлення насильницької поведінки	10
5.	Тема 5. Біологічні основи насильницької поведінки людини	10
6.	Тема 6. Зовнішні детермінанти насильства.	10
7.	Тема 7. Сучасні технології в роботі з сім'єю із проблем насильства.	10
	Разом	72

(заочна форма)

№ з/п	тема	Кільк. годин
1.	Тема1. Психологія насильства:визначення і аналіз проблеми.	10
2.	Тема 2. Основні теорії насильства.Причини насильницької поведінки	12
3.	Тема 3. Насильства в см'ї.	10
4.	Тема4. Становлення насильницької поведінки	12
5.	Тема 5. Біологічні основи насильницької поведінки людини	10
6.	Тема 6. Зовнішні детермінанти насильства.	10
7.	Тема 7. Сучасні технології в роботі з сім'єю із проблем насильства.	10
	Разом	74

6. ВИДИ (ФОРМИ) ІНДИВІДУАЛЬНИХ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ ЗАВДАНЬ (ІНДЗ)

Індивідуальні завдання виконуються самостійно із забезпеченням необхідних консультацій окремих питань з боку викладача.

Індивідуальна робота передбачає:

1. Створення програми тренінгу ненасильницької поведінки для різної цільової аудиторії;
2. Або написання реферату на одну з тем, представлених для самостійного опрацювання.

Вимоги до проекту: наявність матеріалів з обраної теми (на магнітних носіях):

- Вступу (1-2 сторінки):
 - ✓ мета: що дізнається студент у межах теми;
 - ✓ завдання.
- Змісту питання:
 - ✓ у вигляді пакету слайдів або переліку конкретних вправ, етапів тренінгу (тренінг);
 - ✓ або наукове обґрунтування обраної тематики з оглядом сучасних досліджень та основних здобутків різних галузей психологічного знання з даної проблематики (реферат).
- переліку літератури до теми;
 - ✓ основна (1-2 джерела);
 - ✓ додаткова (3-5 джерел);
 - ✓ ресурси Інтернет (1-3 джерела).
- Висновків до проекту із зазначенням перспектив подальшого використання (у випадку тренінгу) або наукових перспектив даної теми (у випадку реферату).

Загальна оцінка проекту – 10 балів.

7. РОЗПОДІЛ БАЛІВ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Поточний контроль (маx = 40 балів)							Модульний контроль (маx = 60 балів)	Загальна кількість балів
Модуль 1							Модуль 2	
Змістовий модуль 1							ІНДЗ	МКР 1
Т 1	Т 2	Т 3	Т 4	Т 5	Т 6	Т 7		
4	4	4	4	4	4	6	10	60
								100

Шкала оцінювання (національна та ECTS)

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи (проєкту), практики	для заліку
90 – 100	A	Відмінно	Зараховано
82 – 89	B	Добре	
75 - 81	C		
67 -74	D	Задовільно	
60 - 66	E		
1 – 59	Fx	Незадовільно	Незараховано (з можливістю повторного складання)

7. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Барбро Леннеер Аксельсон. Насильство проти жінок - це проблема чоловіків. - Часопис Європейського регіонального бюро Міжнародної федерації планування сім'ї (МФПС) «Choices», № 2.

2. Батаршев А.В. Многофакторный личностный опросник Р.Кэттелла: Практическое руководство. – М.: ТЦ Сфера, 2002.

3. Безпальча Р. Запобігання торгівлі жінками та насильству в сім'ї: основи проведення тренінгів. – К., 2004.

4. Безпальча Р. Тренерська валіза. Тренінг «Попередження насильства в сім'ї». – К., Главник. - 2006. (Серія «Психологічний інструментарій»).

5. Безпальча Р. Гендер і Ми. Інтегрування гендерного підходу в освіту та виховання. Навчально-методичний посібник для шкільної та студентської молоді. – К., 2009.

6. Вагин І.О. Психологія зла. Практика рішення конфліктів. – СПб.: Питер, - 2001. (Серія «Сам себе психолог»).

7. Валкер Л. Матеріали з проблеми попередження домашнього насильства. – К., 2000.

8. Валкер Леонора. Психосоціальна теорія набутої безпорадності. Видання Wingock International. К., 2000.

9. Гендерний паритет в умовах розбудови сучасного українського суспільства. – 2-е вид., допов., уточ. – К.: Український ін-т соціальних досліджень, 2003.

10. Громадська програма запобігання насильству в сім'ї. – Проєкт «Гармонія», Львів, 2004

11. Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» (Науково-практичний коментар) За ред. Рудневої О.М. – Х.: Східнорегіональний центр гуманітарно-освітніх ініціатив. 2005.

12. Звіт Програми розвитку ООН (UNDP) «Аналіз проблем статі в українському суспільстві», 221, 1999.

13. Інформаційно-методичні матеріали та аналіз нормативно-правової бази з питань попередження насильства над дітьми в сім'ях та поза нею/ Авт.: Брижик В.О., Журавель Т.В., Кочемировська О.О., Христова Г.О./ За заг. ред. Журавель Т.В., Христової Г.О. – К., ТОВ «К.І.С.», 2010.

- 14.Інтегровані соціальні служби: теорія, практика, інновації: Навч.-метод. комплекс/Автор.-упоряд.: Безпалько О.В, Зверева І.Д., Кияниця З.П., та інш./ За заг. ред.: Зверєвої І.Д., Петрович Ж.В. – К., Фенікс, 2007.
- 15.Керівництво для тренера. Посібник розроблений у рамках проекту «Покращення планування сім'ї та репродуктивного здоров'я» Агентства США з міжнародного розвитку», http://tfh.jsi.com/Resources/Docs/ref_trainers_manual2-ukr.pdf
- 16.Лавриненко Н.В. Жінка: самореалізація в сім'ї та суспільстві (гендерний аспект). -К.,1999.
- 17.Максимович Л., Гук Л. Проблема насильства: стратегія запобігання, перспективи подолання. Роль органів внутрішніх справ у сфері запобігання та протидії насильству в суспільстві. - Львів, 2000.
- 18.Матеріали Державної доповіді «Гендерна освіта і просвіта в Україні: 2008», <http://www.google.ru/url?sa=t&rct=j&q>
- 19.Мелібруда Єжи. Образи насильства. Доповідь, прочитана під час занять Осінньої школи Психології Здоров'я і Тверезості в Лідзбарку. 1999. Видання Wingosk International. К., 2000.
- 20.Моховіков О.М., Херсонський Б.Г.. Жінка і насильство. Посібник для консультативної допомоги жінкам у кризових станах. Видання Жіночого консорціуму ННД-США. - К.,1999.
- 21.Мороз Л. Насильство в сім'ї як соціально-правова система. - Із збірника: Роль органів внутрішніх справ у сфері запобігання та протидії насильству в суспільстві. - Львів,2000.
- 22.Можливості виявлення та попередження насильства в сім'ї: основні поняття.Посібник для соціальних працівників. – Харків: НТМТ. 2008.
- 23.Насилля в сім'ї. Як боротися з ним державі. /Під ред. А. Шулер. – Москва, 1999.
- 24.Насильство над жінками /Під ред. С. Максименко //Практична психологія та соціальна робота. – К., 1999 - № 5,6.
- 25.Насильство в сім'ї як форма дезорганізації сім'ї. Бойко О.В. // Вісник Національного університету внутрішніх справ. – Х., 2002. – Вип.19.
- 26.Насильство в сім'ї як об'єкт кримінологічних досліджень. Бойко О.В // Вісник Національного університету внутрішніх справ. – Х., 2002. – Вип.18.
- 27.Онишко Ю.В. Проблеми психіатричної допомоги жінкам - жертвам насильницьких дій // Архів психіатрії. – 2000. - №1-2(20-21).
- 28.Онишко Ю.В., Семенцул В.Е. Допоможи собі. Робота групи підтримки жінок, котрі зазнали насильства в сім'ї (методичний посібник).
- 29.Освітні технології: Навчально-методичний посібник / Пехота О. М., Кіктенко А.З та ін. – К.: А.С.К., 2004.
- 30.Перспективні освітні технології: Наук.-метод. посібник / За ред. Г. С. Сазоненко. К.: Гопак, 2000.
- 31.Попередження насильства над дітьми. Інформаційно-методичні матеріали та аналіз нормативно-правової бази. Укл. Журавель Т.В., Авт. колектив: Грицевич О.В., Лозован О.М., Онишко Ю.В. – К.: Видавничий дім «Калита». 2007.
- 32.Порівняльне дослідження України та ЄС «Жінки та чоловіки на ринку праці України» на замовлення «Програми рівних можливостей та прав жінок в Україні», 2008 рік.
- 33.Правозахисники Мінесоти. Домашнє насильство в Україні. – Грудень 2000.
- 34.Проект ГАРМОНІЯ. «Суспільна програма запобігання насильству в сім'ї». Львів, 2000 р.
- 35.Проект «Проблеми жінок в Україні». Дослідження Київського міжнародного інституту соціології - 1999 р.

36. Психологія девіантної поведінки: Курс лекцій. Бондарчук О.І. – К.: МАУП, 2006.
37. Соціальний супровід сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах: навчально-тренінговий модуль із підготовки спеціалістів центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді / За ред.: Звереві І. Д., Петрочко Ж. В. – К.: Держсоцслужба, 2008.
38. Стан системи попередження насильства в сім'ї в Україні: правові, соціальні, психологічні та медичні аспекти. За заг. ред. Кочемировської О.О. - Вид-во ФОП Клименко Ю.Я., 2010.

9. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Біологічні та соціальні причини виникнення насильницької поведінки.
2. Вербальний та фізичний напад: реальна та уявна провокація до насильницької поведінки.
3. Механізми становлення насильницької поведінки поведінки людини.
4. Стійкість насильницької поведінки поведінки.
5. Особливості прояву насильницької поведінки в різні вікові періоди.
6. Вплив з боку оточуючих як передумова насильницької поведінки: підкорення наказам, ефект присутності та вчинків третьої сторони.
7. Відмінності між агресивною поведінкою та агресивними станами.
8. Агресія і спека.
9. Психологічні методи коригування насильницької поведінки поведінки.
10. Шум і агресія (ефект тісноти, вплив забрудненого повітря на агресію).
11. Психологія терору і тероризму.
12. Зовнішні детермінанти насильницької поведінки поведінки (індивідуальні характеристики, різноманітні предмети, мас-медіа).
13. Психологія серійних убивць.
14. Особистість та агресія: риси характеру, що впливають на агресивність.
15. Убивство як крайній вияв насильницької поведінки.
16. Основні теорії насильницької поведінки.
17. Агресія як інстинкт.
18. Насильники як агресори.
19. Агресія як спонука.
20. Установки, система цінностей та агресія.
21. Агресія як соціальна поведінка.
22. Чоловіки і жінки як агресори.
23. Методи та основні методики систематичного вивчення насильницької поведінки.
24. Чоловіки і жінки як об'єкти насильницької поведінки.
25. Становлення насильницької поведінки.
26. Роль спадкового чинника у формуванні насильницької поведінки людини. Аномалії, пов'язані з Y- та X-хромосомами.
27. Соціальні детермінанти насильницької поведінки.
28. Гормони та агресивна поведінка.
29. Агресія та її залежність від установок особистості та статі.
30. Центральна нервова система й агресія.
31. Біологічні основи насильницької поведінки людини.
32. Перешкода на шляху до бажаного як передумова насильницької поведінки.
33. Агресія у природних умовах.
34. Превентивні заходи та управління агресією.
35. Сімейні взаємини, стиль сімейного керівництва, моделі сімейного впливу у засвоєнні насильницької поведінки.
36. Когнітивні методи контролю насильницької поведінки (атрибуції, пом'якшувальні обставини, пробачення та виправдання).

37. Взаємодія з ровесниками, моделі насильницької поведінки в ЗМІ у становленні насильницької поведінки.
38. Наркотики і агресія.
39. Вплив когнітивних процесів на розвиток насильницької поведінки.
40. Сексуальна агресія: характеристики сексуального агресора; вплив еротики і порнографії на агресію.
41. Характеристики об'єкта насильницької поведінки – стать та раса об'єкта як передумова насильницької поведінки.
42. Алкоголь: моделі впливу алкоголю на агресивність поведінки; способи контролювання насильницької поведінки у людини в стані алкогольного сп'яніння.
43. Агресія пов'язана зі спортивними подіями: агресія глядачів; агресія серед учасників.
44. Катарсис як поведінкова агресія: розрядка напруження за допомогою агресивних дій. Емоційний катарсис.
45. Покарання: чи є покарання ефективним засобом попередження насильницької поведінки? Страх покарання.
46. Емпатія, гумор та помірне сексуальне збудження як засоби запобігання насильницької поведінки.
47. Управління агресією.
48. Агресія у відповідь. Помста як вид насильницької поведінки.
49. Збудження і агресія.
50. Вплив моделей ненасильницької поведінки на схильність до насильницької поведінки.